

BOSHLANG`ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA DARSLARI VA UNDAGI AMALIY ISHLAR

Pirjanova Asema, Mambetova Gulnur, Jadigerova Kamilla

Ajiniyoz nomidagi NDPI Boshlang`ich ta`lim yo`nalishi 2-kurs talabalari

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang`ich sinf o`quvchilariga texnologiya darslarini o`tish, bu orqali o`sib kelayotgan yosh avlodni ularni mehnatsevarlikga, qo`l mehnatiga, jamoa bo`lib ishlashga o`rgatish orqali dunyoqarashini, fikrlashini kengaytirishga yordam berishi, shuningdek, texnologiya darslarida qog`oz va kartondan buyumlar yasash va uning ahamiyati haqida so`z etilgan.

**Kalit so`zlar:** texnologiya, mehnat, qo`l mehnati, malaka, ko`nikma, qog`oz, karton, yelim, qaychi.

Hozirgi kunda malakali kadrlar tayyorlash jarayonining har bir bosqichi o`zida ta`lim jarayonini samarali tashkil etish, uni yuqori bosqichlarga ko`tarish, shu bilan birga jahon ta`limi darajasiga yetkazish borasida muayyan maqsad va vazifalarni amalga oshirish zarur. Ushbu maqsadlarning ijobiy natijaga ega bo`lishi, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o`rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko`lamini hosil qilish, ma`naviy -axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta`limiy tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etishga bog`liqdir. Jamiyatimiz uchun har tomonlama rivojlangan fan- texnika taraqqiyotini hayotga tadbiq eta oladigan yetuk malakali kadrlar tayyorlash masalasi turibdi.

Maktab ta`limining hozirgi bosqichida o`quvchilarni mehnatga tayyorlash, o`sib kelayotgan avlodning ta`lim va tarbiyasidagi eng zarur masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang`ich sinflarda o`quvchilarni mehnatga tayyorlash ularning qiziqishlari, moyilliklar va imkoniyatlariga asoslangan qo`l mehnatidir. Fanni boshlang`ich sinf o`quvchilarining a`lo darajada o`zlashtirishi uchun esa biz turli xil metodlarni, bolalarni qiziqtirish uchun harxil o`yinlarni bilishimiz va ulardan dars o`tish jarayonida foydalanishimiz zarur va yetarli. Texnologiya ta`limi va kasbga tayyorlash vazifalari boshlang`ich maktablarda butun ta`lim va tarbiya tizimida hamda barcha o`quv predmetlari yordamida hal etiladi. Bu o`rinda mehnat ya`niy texnologiya darslari yetakchi rol o`ynaydi. Maktabda muntazam texnologiya ta`limining boshlang`ich bosqichi boshlang`ich sinflarda texnologiya darslarida va kichik maktab yoshidagi bolalarni qo`lidan keladigan ijtimoiy foydali ishdir.

Boshlang`ich maktabdagi texnologiya ta`limining asosiy vazifalari mehnatga axloqiy va ruhiy tayorlash, o`quvchilarni boshlang`ich politexnik bilimlar bilan qurollantirish, mehnatga amaliy tayorlashlardan iboratdir. Mehnatga axloqiy tayyorlash – o`quvchilarga jamoada ishlashni, o`zaro do`stona yordamni, ijodiy

tashabbuskorlikni, tashkilotchilik qobiliyatlarini namoyish qilish, mehnat kishilari va mehnat natijalarini hurmat kilishga o'rgatishga yordam beradi. Mehnatga ruxiy tayyorlash murakkab, uzoq davom etuvchi va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u butun ta'lim va tarbiyaga singib ketgandir. U garchi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsada mehnatga axloqiy tayyorlashga juda yaqindir. Mehnatga ruhiy tayyorlash o'quvchilarni mehnatga ruhiy tayyorlash va unda mehnatga nisbatan uning yoshiga mos keluvchi ongli va ijobiy musbatlarni tarkib toptirish, unda amaliy malaka va ko'nikmalarni egallashga qiziqishini shakllantirishdan ibortadir.

O'qituvchining vazifasi o'quvchilarga yoshligidan boshlab mehnatning yaxshi tomonlarini singidirish hisoblanadi. Bolalarni mehnatga qobiliyati har bir kishi uchun zarur bo'lgan vositalarni ishlab chiqarishda qatnashish zarurligini anglashlari juda muhim. Texnologiya ta'limi vazifalari haqida gapirilganda, o'quvchilarda mehnatsevarlik ma'suliyat, intizomlilik, burch hissi, jamoatchilik hissini tarbiyalashni tilga olmaslik mumkin emas. Shu bilan birgalikda mehnat odamlar tirikchiligining moddiy va ma'naviy, jamiyat taraqqiyotining eng muhim omili bo'ladi. Bolalarni aqliy o'stirishda ham mehnat tahlimini roli ko'p qirralidir. Mehnat o'quvchilarning bilim olishiga intilishlarini qo'zg'atuvchi vositagina emas, balki uning manbai hamdir. Mehnat tahlimi jarayonida o'quvchilarni aqliy o'stirishda jismoniy va aqliy mehnatni almashtirib turish muhim ahamiyatga ega.

Boshlang'ich sinflarda texnologiya ta'limi malaka va ko'nikmalarini shakllantirish quyidagicha asosiy bosqichlardan tarkib topadi:

- a) boshlang'ich tushuncha;
- b) mehnat harakatlarini sinov uchun bajarish;
- v) ish harakatlari;
- g) yakun chiqarish.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi texnologiya ta'limi bo'yicha ishlarni amalga oshirayotganda, o'quvchilar u yoki bu ishni bajarish natijasida qanday ko'nikma, bilim va malakalarni egallashlarini aniq bilish kerak. Ana shunday holda o'qituvchi sinf uchun shu vaqtda zarur bo'lgan materiallarni tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu o'rinda muhimi o'quvchilar mazkur materiallarni tayyorlash jarayonida dastur nazarda tutgan bilim va malakalarni egallab olishlaridan iborat. O'quvchilar ma'lum nazariy bilimlarga ega bo'ladilar, ularning fanlararo texnologik xususiyatlarini, ularning hayotda qo'llanilishi bilan tanishadi. Materiallarga ishlov berishda eng oddiy usullardan boshlab murakkab usullargacha amaliy o'rganib boradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini qo'l mehnatiga o'rgatishda qo'llaniladigan asosiy usullar tizimi quyidagicha:

1. Og'zaki bayon qilish.
2. Tushuntirish va hikoya qilish.
3. Suhbat.

4. Mashqlar.
5. Amaliy ishlar.
6. Laboratoriya ishlari.
7. Mustaqil ishlar.
8. Ekskursiya.
9. Kitob bilan ishlash.
10. Texnik vositalar.

Boshlang'ich sinflardagi mehnat ta'limi dastur materiallarini tahlil qilar ekanmiz, barcha sinflardagi ish turdaridan biri “Qog'oz va karton bilan ishlash” ekanligini ko'ramiz. 1-sinfda o'quvchilar eng avvalo faqat texnologiya darsi mashg'ulotlaridagina emas, balki boshqa darslarda ham to'qnash keladigan materiallar bilan tanishadi. Bu barcha o'quv anjomlari daftarlar, kitoblar, o'quv qo'llanmalari, bosiladigan qog'oz turlari: yoziladigan, muqova qilinadigan, bosma, rasm solinadigan, kitob va oynoma qog'ozlaridir. Ta'lim jarayonida o'quvchilar turli qog'ozlarning asosiy jismoniy xususiyatlari rangi, qalinligi, zichligi siyohni shimish xususiyati, sathining xarakteri – siliq g'adir-budirligi bilan tanishadilar. O'quvchilar mashg'ulotlarda qog'oz varaqlarini buklaydilar va to'g'rilaydi, ularni qismlarga bo'lib yirtadi va qirqadi, bo'yaydi. Shu bilan birga qog'ozni buklash yo'li bilan turli xil narsalarning shaklini yasaydilar.

“Qog'oz va karton bilan ishlash” o'quvchilarni garmonik rivojlantirishida katga ahamiyatga ega. Ayniqsa, rangli qog'oz bilan ishlash ijodni rivojlantirishga yordam beradi, fantaziyani boyitadi, kuzatuvchanlik, diqqat va tasavvurni aktivlashtiradi, irodani tarbiyalaydi, qo'l mehnati, chamalash va rangni sezishni o'stiradi. Qog'oz va karton bilan ishlash mashg'ulotlariga oldindan quyidagicha tayyorgarlik ko'rishadi: stolning ustiga qog'oz yozib, o'ng tomoniga qaychi, yelim uchun cho'tka, chizg'ich qalam avtoruchka, old tomonlariga yelim qiyqimlar uchun quti, chap tomonlariga, ish vaqtida xalaqit bermaydigan qilib rangli qog'oz to'plamini qo'yadi. Har bir mashg'ulot oxirida o'quvchilar keyingi mashg'ulotda kerak bo'ladigan narsalarni yozib oladilar.

O'quvchilar ishlayotgan materiallarga tejamkorlik bilan munosabatda bo'lishi, o'z ishlarini rejalashtira bilishi, materialni tejamkorlik bilan sarflashlari, vaqtdan unumli foydalanishi, o'qituvchi ko'rsatmalariga amal qilishi, shu bilan birga ish joyini toza va ozoda saqlashi, mashg'ulotdan so'ng sinfni tozalab qo'yishlari kerak. Barcha fanlarda qo'llanilgani kabi texnologiya darslarida ta'limning ko'rsatmali vositalaridan foydalaniladi. Jumladan, texnologiya darslarida turli xil namuna, rasm, chizma, sxematik namuna, turli predmetlarning modellari, shuningdek, texnika vositalaridan foydalaniladi.

Demak, yuqorida aytib o'tganimizdek, qog'oz va karton bilan ishlash mashg'ulotlarida o'quvchilar qog'ozni buklash yo'li bilan turli xil narsalarning shaklini yasashni ham o'rganib boradilar. Ana shunday mashg'ulotlar davomida

o'qituvchi quyidagi ko'rsatmali qurollardan foydalanishi mumkin. Shu bilan birga o'quvchilar bu ko'rgazmalarni yasash bosqichlariga rioya qilgan holda, dars davomida yasashlari ham mumkin. O'qituvchi har bir mavzuni o'rganishda soddadan murakkabga qarab olib borishi kerak. Ko'pgina o'qituvchilar o'qitishning turli metod va usullarini qo'llab shuningdek, sinfdan tashqari ishlarni qiziqarli tashkil etib, yaxshi o'zlashtirish natijalariga erishmoqda va bilimga muhabbat hamda qiziqishlarini sindirmoqda. Bunday o'qituvchilar qo'l mehnatini o'rgatishda o'quvchilarga turmush sohasidagi bilim va ko'nikmalarni singdirish bilan birga, ularda ijodiy qobiliyatlarni va bilishga qiziqishini, mustaqil faollikni o'stirishga yordam berib kelmoqda. O'qitish usullari bilimlarni shunday darajada egallanishiga xizmat qilishi kerakki, unda o'quvchilar chizmani o'qituvchi chizgan o'lchamlar asosida emas, balki buyumni istalgan o'lchami bo'yicha chizib, egallagan bilimlarini amalda qo'llay olishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.A.Mavlonova, O.T.To'raeva, K.M.Xoliqberdiev, "Pedagogika" T., "O'qituvchi", 1998-y.
2. X.Sanaqulov, M.Haydarov, "Boshlang'ich sinflarda qog'ozdan amaliy ishlar", 1996-y.
3. N.M.Shumulevich, "Qog'ozdan texnik modellar yasash", T., "O'qituvchi", 1989-y.